

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА

**КРИВОРІЗЬКО-НІКОПОЛЬСЬКА ЄПАРХІЯ
ЗА БЛАГОСЛОВЕННЯМ АРХІЄПІСКОПА КРИВОРІЗЬКОГО
І НІКОПОЛЬСЬКОГО ЄФРЕМА**

**СУЧАСНИЙ ВИМІР
ПРАВОСЛАВНОЇ
КУЛЬТУРИ**

**За благословенням Високопреосвященнішого ЄФРЕМА,
Архієпископа Криворізького і Нікопольського**

Редакційна колегія:

Архієпископ Криворізький і Нікопольський Єфрем, кандидат богослов'я;
протоіерей Анатолій Бондар, голова місіонерського відділу Криворізько-Нікопольської єпархії;
протоіерей Максим Білецький, директор Духовно-просвітницького центру Криворізько-Нікопольської єпархії м. Кривого Рогу;

Пухальська Тетяна Василівна, головний спеціаліст відділу вищої, професійно-технічної освіти, профорієнтації, охорони праці та кадрової роботи управління освіти і науки виконкомом Криворізької міської ради;

Шрамко Ярослав Владиславович, доктор філософських наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «Криворізький національний університет», директор Криворізького педагогічного інституту;

Шарманова Наталя Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

Жижка Лілія Валентинівна, заступник директора з виховної роботи НШ Духовно-просвітницького центру Криворізько-Нікопольської єпархії м. Кривого Рогу.

Рецензенти:

Протоіерей Віктор Симонюк, кандидат богослов'я, секретар Криворізько-Нікопольської єпархії;

Лобанова Алла Степанівна, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології та економіки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»;

Москаленко Василь Григорович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Редагування: Н. М. Шарманова

Мова видання: українська, російська

Сучасний вимір православної культури : збірник матеріалів Других міжнародних наукових Кирило-Мефодіївських читань, присвячених 1150-літтю слов'янської писемності та 1025-річчю Хрещення Київської Русі. – Вип. 2 / [редкол. : Архієпископ Криворізький і Нікопольський Єфрем (відп. ред.) та ін.]. – Кривий Ріг, 2013. – 180 с.

Збірник містить статті учених, священнослужителів, педагогів, тези доповідей студентів, учнів загальноосвітніх і недільних шкіл, де розкрито питання впливу православних традицій на вітчизняну історію й культуру. Матеріали містять інформацію історичного, лінгвістичного й культурологічного змісту. Приділено увагу актуальним проблемам духовного відродження і становлення сучасного українського суспільства.

Збірник матеріалів рекомендовано студентам навчальних закладів різних рівнів, священнослужителям, викладачам загальноосвітніх і недільних закладів освіти та всім, кого цікавлять питання духовності і православ'я.

УДК 130.123.4:[271.2:008]

ББК 86.372:1

Передрук і використання матеріалів дозволяється за погодженням із авторами статей.
За зміст опублікованих матеріалів несуть відповідальність автори статей.

© Духовно-просвітницький центр
Криворізько-Нікопольської єпархії, 2013

ЗМІСТ

1025-річчя Хрещення Київської Русі і Кирило-Мефодіївська спадщина

<i>Архієпископ Єфрем, керуючий Криворізько-Нікопольською єпархією.</i> Хрещення Київської Русі та сучасний православний світ: 1025-річний діалог кризь століття.....	3
<i>Єпископ Володимир, керуючий Дніпродзержинсько-Царичанською єпархією.</i> Православна культура як скарбниця самотності та єдності слов'янських народів	12
<i>Шрамко Я. В.</i> Традиції слов'янської писемності й культури у вихованні сучасної студентської молоді.....	26
<i>Гончаренко О. М.</i> Концепт віри в українському козацькому фольклорі	31
<i>Григораш А. М.</i> Функционирование фразеологических единиц-библейских и библейских выражений в публицистическом стиле (на материале русскоязычной прессы Украины)	42
<i>Дідковська В. Г.</i> Кирилл и Мефодий – первоучителя славянские	52
<i>Калашнікова С. М.</i> Перспективы духовно-нравственного развития, воспитания и социализации обучающихся в образовательных учреждениях Белгородской области.....	59
<i>Семененко Н. М.</i> Обыденный фокус православной морали в русских поговорках.....	69
Православне просвітництво за Кирило-Мефодіївською традицією в історії України	
<i>Беззян Т.</i> Духовні символи в українських фразеологізмах	76
<i>Божко О.</i> «Пою Богу моему дондеже есмь»: життя і служіння настоятеля Миколаївської церкви Кривого Рогу священника Іоанна Бабури (друга половина XIX століття)	81
<i>Гонтар Д. А.</i> Вивчення процесів культурного розвитку засобами сакрального мистецтва на уроках історії України та методика роботи з ними.....	86
<i>Мирошниченко Ю.</i> Друкарня Києво-Печерської Лаври та її значення для духовного життя українців.....	93

«ПОЮ БОГУ МОЕМУ ДОНДЕЖЕ ЕСМЬ»: ЖИТТЯ І СЛУЖІННЯ НАСТОЯТЕЛЯ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ КРИВОГО РОГУ СВЯЩЕНИКА ІОАННА БАБУРИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ)

БОЖКО ОЛЕКСІЙ

Київська духовна семінарія

Кожна людина впродовж свого життя ставить собі певну мету, в якій бачить здійснення сенсу свого існування, яке розуміє як своє призначення у цьому світі. У народі вважається, що той, хто посадив дерево, збудував будинок і виростив дитину, прожив не дарма і заслуговує на шанобливе ставлення і вдячну пам'ять. Тим більше це стосується людей, які всіх себе віддали своїм ближнім: їхньому вихованню й духовному вдосконаленню – учителів і священиків. Саме таку стежку обрав для себе і один з визначних громадян Кривого Рогу ХІХ століття священик Іоанн Бабура, який послужив нашим предкам, будучи настоятелем Миколаївського храму та благочинним Широківського округу Херсонського повіту Херсонської губернії. За своє недовге життя він став свідком різних змін, які відбулися в Російській імперії загалом та на Криворіжжі зокрема, і сам, не останньою мірою, був до них причетний.

Іван Бабура був уродженцем Херсонської губернії. Він народився 18 квітня 1848 року в сім'ї диякона. По батькові майбутнього священика дозволяє встановити нам ім'я його батька – Яків Бабура [1, с. 423; 18]. Стосовно особи його матері можемо зробити цілком ймовірне припущення. У Херсонських єпархіальних відомостях під 1873 роком згадується вдова дячка Ольга Бабура, яка за благочинієм священика Василя Романова (до нього належав Кривий Ріг) отримувала грошову допомогу від єпархіального управління [4, с. 77]. У зв'язку з цим слід зазначити, що прізвище Бабура доволі рідко зустрічається у джерелах, а його приналежність до нашого географічного регіону врешті-решт дозволяє зробити висновок: воно стосується однієї родини, і цілком зрозуміло, що родини священиків. Отже, можемо ототожнити згадану вдову дяка Ольгу Бабуру з матір'ю Івана Бабури.

Ясна річ, що перші навички служіння у храмі Іван здобув під керівництвом свого батька, маючи можливість спостерігати його служіння та, напевно, прислуговуючи у вітварі. Так само він опанував й

церковнослов'янське читання й церковний спів. Скоріш за все, початкову освіту Іван отримав удома, і вже в юнацькому віці продовжив своє навчання у Херсонській духовній семінарії (таку назву мала семінарія в Одесі до 1871 року), яку закінчив у 1869 році, маючи 21 рік від народження [1, с. 423].

Місце першого служіння отця Іоанна після його хіротонії нам невідоме. Однак, можемо з упевненістю стверджувати, що він починає поволі сходити все вище ієрархічними сходинками. Наступною датованою згадкою про нього, яку ми зустрічаємо в історичних джерелах, є 1882 рік. Тоді він брав участь у з'їзді депутатів Херсонської єпархії, що відбувався у вересні – жовтні 1882 року. Згідно з протоколом № 3 вечірнього засідання від 29 вересня священник Іоанн Бабура увійшов до складу комісії по розгляду кошторису утримання Єпархіального жіночого училища на 1883 рік [5, с. 53]. Сам факт обрання отця Іоанна депутатом для участі в з'їзді говорить про довіру, яку він мав серед своїх співбратів, та демонструє зростання його авторитету, у наявності якого зможемо переконаватися й надалі. Участь у роботі відповідних комісій і заяви, з якими виступав священник Іоанн Бабура під час з'їзду духовенства, указують нам на коло питань, яке хвилювало його чи не найбільше: діяльність духовно-навчальних закладів, їх матеріальне утримання й забезпечення [6, с. 95–107]. Ця обставина промовисто засвідчує те, що отець Іоанн вірив у перетворювальну силу освіти, яка повинна просвітити людину й формувати її.

Судячи з активної позиції отця Іоанна в єпархіальному житті, можемо лише уявити наскільки він переймався життям власного приходу, турбуючись про добробут своєї пастви та її духовне становлення. І з огляду на це, за визначенням Святішого Синоду від 15–20 березня 1884 року, згідно з клопотанням правлячого архієрея священник Іоанн Бабура був нагороджений скуфією [7, с. 224]. У цей час він був настоятелем Предтеченського храму (на честь святого Іоанна Хрестителя) у селі Іванівка Херсонського повіту. Як довго він служив на цій парафії, наразі не відомо, однак 7 травня 1884 року священник Іоанн Бабура, згідно з власним проханням, був призначений настоятелем Миколаївської церкви Кривого Рогу [8, с. 366]. З того часу, усе його життя було нерозривно пов'язане з нашим містом.

Нове призначення отця Іоанна співпало в часі з початком «залізорудної лихоманки» на Криворіжжі: 1881 року верхньодніпровсь-

кий поміщик Олександр Миколайович Поль ініціював тут видобуток залізної руди, а 1884 року сюди була прокладена Катерининська залізна дорога. Бурхливий розвиток нашого краю вимагав відповідного пристосування й до духовних потреб дедалі більше зростаючої кількості мешканців, адже у той час Миколаївська церква була єдиним храмом Кривого Рогу. У 1885 році її парафія нараховувала в містечку військових 267 чол. і 310 жін., купців, міщан та інших станів – 94 чол. і 97 жін., селян 1 287 чол. і 1 228 жін. Загалом 1648 чол. і 1635 жін. Однак, окрім самого Кривого Рогу, до церкви були приписані й села Новий Кривий Ріг, Іванівка (Салтиковка), Новодмитрівка (Карпова), Ганнівка, Гданцівка, Матронівка. Таким чином, усього у приході нараховувалося 2 258 чол. і 2 213 жін. [1, с. 423]. На таку кількість осіб необхідно було мати і збільшений штат причту. Тому за клопотанням отця Іоанна 1885 року розпорядженням Херсонського єпархіального начальства при Миколаївській церкві було відкрито дияконське місце [9, с. 695].

За настоятельства отця Іоанна відбулася визначна подія в історії нашого краю: Кривий Ріг і Миколаївську церкву відвідав Преосвященний Никанор (Бровкович), єпископ Херсонський і Одеський. Тут він був з 14 до 16 травня, а також 19 травня 1886 року, звершуючи архієрейські богослужіння та знайомлячись із місцевим церковним і громадським життям [10, с. 124]. Варто наголосити на тому, що це був чи не перший візит архієрея на Криворізьку землю.

Як настоятелю єдиного храму в містечку отцю Іоанну, напевно, належала провідна роль в ініціативі відкриття нових приходів у Кривому Розі, зокрема Покровської церкви на Карнаватці (1884–1888 рр.) та Різдво-Богородичного молитовного будинку (1886 р.), у необхідності чого мав можливість особисто переконатися і владика Никанор під час свого архіпастирського візиту.

Вище ми звертали увагу на те, яку роль священик Іоанн Бабура відводив освіті у процесі становлення особистості й перетворенні рідного краю. Саме тому його стараннями восени 1887 року при Миколаївській церкві відкрита школа грамоти [12, с. 30]. Настоятель храму намагався зробити все від нього залежне, аби рівень навчально-виховного процесу в ній був якомога вищим. І в нас є можливість стверджувати, що йому це вдалося. У 1895 році відзначалося, що школа при Миколаївській церкві Кривого Рогу належить до числа найбільш благоустроєних у нав-

чальному й виховному аспектах. Зокрема вона стала однією з небагатьох у Херсонській єпархії, де був правильно поставлений хоровий спів її вихованців. Співців у хорі нараховувалося від 10 до 30 чоловік [3, с. 360–361]. Можемо побачити, що отець Іоанн Бабура, який за визначеними правилами був завідувачем школи й викладачем Закону Божого (законовчителем) [2, с. 372], робив усе можливе, аби молоде покоління мало можливість гармонійно розвиватися під час навчання – як інтелектуально, так і естетично, тим більше, що всі предмети, які викладалися, мали власне практичний характер, та отримані навички неодмінно ставали в нагоді учням.

Слідкуючи далі за життям криворізького пастиря, знаходимо ім'я отця Іоанна в Херсонських єпархіальних відомостях від 1 січня 1888 року. Там воно фігурує в зв'язку з засіданням з'їзду благочинних церков і духівників причтів Херсонського училищного округу. Під протоколом засідання зустрічаємо такий підпис: діловод («делопроизводитель»), благочинний священик Іоанн Бабура [12, с. 21]. Саме засідання, вочевидь, відбулося наприкінці попереднього 1887 року, і вже на той час отець Іоанн постає перед нами як благочинний Широківського округу (у 1886 році благочинним ще був настоятель Покровської церкви містечка Широке священик Афанасій Беззабава [11, с. 179]). Уже вкотре стають очевидними авторитет отця Іоанна серед духовенства й відповідне сприйняття його Херсонською духовною консисторією, яка прагла залучити його адміністративний талант на благо всього Широківського округу, а не лише однієї парафії. Цікавою є і та обставина, що й на самому з'їзді благочинних і духівників, він виконує функції діловода. Тобто, не лише найближче оточення, але й поважні священнослужителі визнавали його авторитет.

Станом на 1888 рік до юрисдикції священика Іоанна Бабури входило 17 храмів Херсонського повіту [13, с. 102]. Як благочинний він наглядав за порядком у церквах Широківського округу, належним виконанням у них богослужіння тощо. Він був своєрідним посередником між парафіями та єпархіальним управлінням з цілого ряду питань. Виконуючи свої обов'язки, отець Іоанн організовував серед парафіян свого округу збір коштів на різні потреби, зокрема на користь церковно-приходських шкіл [14, с. 245]. В обов'язки благочинного також входило опікування позаштатними церковнослужителями, а також удовами й сиротами духовенства округу. У Широківському окрузі таких сімей, які отримували грошову допомогу, було 10. На їх потребу в 1891 році за благочинням зібрано 370 карбованців [16, с. 215].

Не шкодував отець Іоанн і власних коштів на богоугодну справу, подаючи приклад іншим. Так, на будівництво Різдво-Богородичного молитовного будинку в селі Новий Кривий Ріг (завершилося 1888 р.) він пожертвував 10 карбованців [15, с. 401].

З огляду на сумлінне виконання покладених обов'язків, 1893 року отець Іоанн Бабура був укотре обраний благочинним Широківського округу [1, с. 423].

Маючи повних лише 49 років, священник Іоанн Бабура відійшов у вічність 21 лютого 1897 року [17, с. 68–69]. Його смерть цілком можна було б назвати передчасною: скільки добрих справ він ще міг би зробити для нашого рідного міста та його мешканців. Що звело його в могилу – залишиться для нас таємницею, але, мабуть, ніхто не буде заперечувати, що отець Іоанн цілковито віддав себе своїм ближнім, до повного виснаження власних сил. Скоріш за все, він похований на церковному цвинтарі поблизу Миколаївської церкви. Але на сьогодні його могила втрачена. Мабуть, таке словосполучення в наші дні нікого не дивує: ми вже всі до нього звикли. Проте, наш обов'язок вдячних нащадків – зробити все можливе, аби така ж доля не спіткала пам'яті цієї визначної людини, цього дбайливого, визначного криворізького пастиря і, дійсно, почесного громадянина Кривого Рогу – священника Іоанна Бабури, настоятеля Миколаївської церкви і благочинного Широківського округу Херсонського повіту Херсонської губернії.

Література

1. Мельник О. О. Історична енциклопедія Криворіжжя / О. О. Мельник, С. В. Балабанов. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. – Т. I.
2. Правила о церковно-приходских школах // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание третье. – Т. IV. 1884. – СПб., 1887.
3. Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1895. – № 12.
4. Херсонские епархиальные ведомости. – 1874. – № 3.
5. Херсонские епархиальные ведомости. – 1883. – № 2.
6. Херсонские епархиальные ведомости. – 1883. – № 3.
7. Херсонские епархиальные ведомости. – 1884. – № 8.
8. Херсонские епархиальные ведомости. – 1884. – № 12.
9. Херсонские епархиальные ведомости. – 1885. – № 24.
10. Херсонские епархиальные ведомости. – 1886. – № 7.
11. Херсонские епархиальные ведомости. – 1886. – № 9.
12. Херсонские епархиальные ведомости. – 1888. – № 1.

13. Херсонские епархиальные ведомости. – 1888. – № 5.
14. Херсонские епархиальные ведомости. – 1888. – № 16.
15. Херсонские епархиальные ведомости. – 1888. – № 24.
16. Херсонские епархиальные ведомости. – 1892. – № 12.
17. Херсонские епархиальные ведомости. – 1897. – № 5.
18. Центр генеалогических исследований : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rosgenea.ru/?alf=2&serhcatal=%C1%E0%E1%F3%F0%E0&r=4>.

ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА МЕТОДИКА РОБОТИ З НИМИ

ГОНТАР ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ
Криворізька загальноосвітня школа № 65

Актуальність теми. Сакральне образотворення – тонка невліма межа між індивідуальним і суспільно значущим, між містичним, ірраціональним і реальним, об'єктивним – особлива риса сакрального мистецтва. Воно завжди відображало духовні, моральні, естетичні вартості суспільства та його часу, надаючи тим вартостям особливого статусу святостей.

Церква впродовж віків була для українського народу тим об'єктом, куди вкладали найкращі досягнення творчого генія. Це стосувалося й архітектурного образу, і внутрішнього оздоблення церковного мистецтва. Зароджене у формах стилістики візантизму, засвоївши протягом віків стильові течії європейського мистецтва, українське церковне мистецтво завжди прагнуло власної національної само ідентифікації, інтерпретуючи усталені канони, типи, сюжети через призму національного світосприйняття.

Пам'яткам української сакральної спадщини належить особлива роль у розбудові незалежної Української держави, вирішенні сучасних складних проблем відродження духовності та історичної пам'яті українського народу. Твори релігійного мистецтва відзначаються високою духовністю й витонченою естетикою, позначені рисами глибоких національних традицій і самотутності [4, с. 146]. А саме ці риси в аксіологіч-